

Tarihin Dirildiđi Gün: Maziden Roman topyasına

Fatih ARSLAN*

Z

Tarihi okumak, onu anlamak adına gerçekleştirilen en önemli insan faaliyetidir. Tarihi anlamak da kendimizi daha doğru tanımaktır. Ancak tarih bir bilim olarak tek boyutludur. Yazarına bir ayrıcalık, gücü vermez. Bu aşamada roman, tarihsel roman devreye girer. Yapılan araştırmalar, zamanımızda arketiplerin kılık değiştirerek modern roman ve hikye gibi edebi türler içerisinde de devam ettiğini göstermektedir. Mustafa Necati Sepetçioğlu da bir tarihi romancı kimliğiyle tarihi, roman boyutunun ötesine taşıyabilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Mustafa Necati Sepetçioğlu, roman, tarihi roman, arketip.

ABSTRACT

The Day of the Revival of History: from the Past to the Utopia of Novel

Reading history is the most important human activity. Reading and understanding history means analysing and understanding ourselves. Meanwhile history is a one-dimensioned branch of science and a history writer cannot have subjectivity while dealing with it. In this situation historical novel occupies the scene. Nowadays, the research indicates that archetypes continue to survive by changing their appearance in literary works such as modern novels and stories. Mustafa Necati Sepetçioğlu as a writer of historical novel gave a dimension to time by carrying history into novel.

Key Words: Mustafa Necati Sepetçioğlu, novel, historical novel, archetypes.

Tarih, bu zamanı tespit noktasında önemli bir işlevi üstlenmektedir. Ancak tarihin zamanı çizgisel/tek boyutludur. Tarihin seyri içerisinde zamandan *kopuşlar*, *kırılmalar*, *geriye dönüşler* ve *ileriye sıçramalar* mümkün değildir. Bu çizgisellik, tarih ilminin yazarına herhangi bir inisiyatif kullanma hakkı vermemesinden kaynaklanmaktadır. Tarih metodolojisi mevcut

* Fırat Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü / Elazığ,
e-posta: farslan@firat.edu.tr

kaynakları, en doğru biçimde yorumlama ve değerlendirme öğretisi üzerine kuruludur. Kaynağını ve neticesini somut belgelere, bulgulara dayandırarak tespit etme yetisinde olan tarih, bu gücünü ileri boyutlara taşıyamaz.

İnsanın varlık alanının genel yapılanmasında “tarihi okumak”, onu anlamak adına yapılan en önemli insan etkinliğidir. Tarihi anlamak ise en genel açılımıyla kendimizi tanımak adına yaptığımız önemli bir yolculuktur. Toplulukların kendisini tanıma süreci, milletleşme bilincinin kök saldığı tarihi zaman kavramıyla yakından ilişkilidir. Böyle bir süreci yaşamayan toplulukların zamanla hiçbir ilişkileri yoktur. Daha doğrusu onlar zamana hükmedemedikleri için “kara zaman”ının dışına düşmüşlerdir ve onların zamanı yoktur. Silik bir bellek ve belirsiz bir an boyutunda sıkışmışlardır.

Cemiyetlerin sadece “tarihi ve dünü” yoktur. Aksine tarihi yapan cemiyetlerin geçmişte oluşmuş felsefesi, dini, mitolojisi ve folkloru olduğu gibi; geleceğe yönelik düşüleri ve idealleri de vardır. Klasik tarihçilik, milletlerin kültürel formlarını anlatmak imkânından mahrumdur. Bunun için kültür tarihi ve tarih felsefesi gibi ilim dalları doğmuştur. Ancak bu ilim dalları ülkemizde yeterince gelişmediği için tarih ilminin bıraktığı bu arayışı roman türü doldurmaktadır. Roman, tarihin öznel boyutlarını sanat ve kültür alt yapısında oluşturmaya çalışmaktadır.

Temelde yazmak, “hep yeniden yazmak” olduğuna göre; yaşanmışlıklar(da) la beslenen, adını bu dinamik yapıda işleyen tarih bizcil kahramanlarıyla tabi ki “yeniden yazma” içinde olmalıdır. Tarih ve eser “ikiz izlek”lerle metnin birincil yapısı içinde var olur.

Mustafa Necati Sepetçioğlu bu duyarlılığı/alımlamayı bilinçli olarak yapan bir yazardır. Hatta tarihsel gerçekliği genelde nehir roman/diyaloglar alt yapısında şekillendirir. Pek çok eserinde olduğu gibi *Bu Atlı Bu Geçide Gider* tarih/kahraman paylaşımında gerçeğimsiliğin sınırlarını zorlamaktadır. Anlatıda “Somuncu Baba, Bedreddin, Kara Mustafa, Beyazıt Han, Timur, Yıldırım...” gibi insanlar olması tarihin/metnin, yinelenen/tekrar yazılan boyutudur. Metinlerin düşsel dünyası tarihin dinamik karakterleriyle anlam kazanmış; kolektif ruh var olma damarlarını aynı anlamlamayla zaman çizgisinde sonsuzlaştırmıştır. “Miş”ler zamanı kozmik yapıyı (Aktulun 1999: 134) zaman ötesine/metin ötesine taşımıştır.

Tarih ve sanat söylenmeyen, belirginleşmeyen duygusal mantığını romanlar boyutunda dillendirmektedir. Hemen aklımıza, “Bu büyük boşluk doldurulmasaydı ne olurdu ?” sorusu gelmektedir.

Tarihin derin kuyusu, gerçeğin dışındaki gerçeğimsiyi asla kabullenmez. Onun masal ve mitten ödünç aldığı hiçbir şey yoktur. Halbuki masal, mit ve

söylencenin dünyasına tarihin dünyasından yansıyan pek çok görüntü vardır. Bu alıntılar, bir hayli değiştirilerek ve gerçeğin dünyasından uzaklaştırılarak mitin ve masalın dünyasına mal olmuştur. Ancak tarih ilmi, bütün bu dip akıntısına rağmen kendi içerisinde bir başka türün barınmasına müsaade etmez. O, kendi kalesinin etrafını gerçeğin kalın surlarıyla örmüştür. Romancı ise tarihin bıraktığı o arayı muhayyilesinin yardımıyla doldurmaktan haz alan sanatkârdır. Tarih metodolojisinin kesin kuralları sanatın “biz”cil temayüllerine dirense de malzeme olmaktan kurtulamaz. Sanat ve tarih başka bir boyutta asgari müştereklerde bir araya gelmektedir.

Sepetçioğlu, tarihin bu dingin malzemesini alıntılama çok “anıştırma”yla değer katar. Anıştırmada amaç bir kişi veya nesne hakkında genel düşünceleri uyarmadan çok “telkin” boyutunda ortaya koymaktır. Örtülü söylem bu boyutuyla okuyucunun tamamlama, metin içine dâhil olma içgüdüsünü de tetikler. Çünkü tarih “geleneğin biçimlendirdiği dünya; yeniliğin kurmak istediği dünyaya karşı bütün varlık alanlarıyla direndiği” (Özcan 2007: 32) noktada geleneğin yanında geleceğe gülümser.

Mustafa Necati Sepetçioğlu, romancı kimliğinin ana omurgasını tarihe yaslayan bir sanatkârdır. Tarihten aldığı malzemeyle kurduğu itibari dünyaya baktığımızda yazarın bu tercihinin bilinçli bir biçimde yaptığını görmekteyiz. Sepetçioğlu, tarih ilminin anlatım paktında pek sık rastlanmayan manevi iklimi roman dünyasına taşımakta oldukça başarılı olmuştur. Romanlarına baktığımızda milli romantik duyuş tarzının biçimlendirdiği Türk kimliği, bütün yansımalarıyla önemli bir görünüm kazanır. Bu kimliği oluşturmak işlevi, tesadüf olmaktan oldukça uzak, aksine yazarın bilinçli tercihidir. Bunun için yazar, Türk tarihinin yakın hadiselerini sanatının temel konusu olarak seçmiştir.

Zaten tarih temelde hiçbir boyutunda nesnel bir nitelik taşımaz. “Tarihin olguları arı bir biçimde var olmazlar ve var olamazlar; her zaman kayıt tutanın zihninden kırılarak yansır” (Carr 2001: 31). Malzemesi nesnel olan tarih, algılanış ve yansıtılma özelliği bakımından göreceli bir şekil kazanır. Sanat tarihin göreceli dünyasının yumuşak/nahif duyurgaları harekete geçiren uyarlanışıdır. Başka bir boyutuyla da millî hafızayı olgunlaştırmaya çalışan yazar, geçmişe dönük yönelişlerini sadece hadiseler bazında değil; hadiseleri ortaya çıkaran ya da hadiselerin ortaya çıkardığı folklor unsurlarına uzanarak geleneksel malzemeler tarzında da gerçekleştirmiştir.

Yazar, bu anlamdaki çalışmasıyla geçmişin tecrübelerinden istifade ederek kolektif bilinçdışı dediğimiz “mitik ve milli bir havuz” oluşturmaktadır. Kaynağını ilk söylencelerden, anlatılardan, tarih ötesi mitik değerlerden vs.

alan özünde belli bir millete ait olma fikrini barındıran bir havuz. Bu havuza akan malzeme binlerce yıllık Türk tarihinin ve yaşama biçiminin oluşturduğu bize ait kültürel formlardır.

Sepetçioğlu, bir bakıma, tarihi hadiselerin ruhunu oluşturan milli romantik duyuş tarzıyla Türk milletinin milli hafızasını yenilemekte ve olgunlaştırmakta, onu şaşırtarak durgun ruhundan kurtarmaktadır. Küpeli Hafız'ın: "Kin kötü şey, insanları birbirine düşürmek kötü şey. Bir olmak, birlik olmak, sırt sırta, el ele vermek... Sevmek Alpaslan'ım; iyi olanı" (*Kilit*, s.133) sözleri, milli hafızayı olgunlaştıran ve milletin oluşumunu gerçekleştiren milli romantik bir duyuş tarzının karakterler bazındaki önemli bir örneğidir. Kahraman ruhsal gelişimini tamamlayarak, "bireyleşim sürecini" gerçekleştirmek" (Gökeri, 1979: 17), bunun için de aşama/sıçrama yapmak zorundadır. Alpaslan'ın bireyselleşme çabası, varlık alanını dünya coğrafyasında yeniden var kılabilme uğraşının bir sonucudur. Çünkü insanlar "...figüratif bir kişi olmakla birlikte kendi dünyalarını yalnızca bedensel nitelikleriyle donattıkları 'özne'likleriyle inşa ederler ve bu tutumlarıyla 'kendilerine ait bir dünyayla' birlikte yürürler" (Castoriadis 1998: 108). Dünya aynı kaderi paylaşabilen, aynı moral değerleri taşıyabilen insanlarla daha yaşanılır bir hale gelir. Tarih ortak imgeler, paylaşımlar dünyasıyla klasik, tek çizgili özelliğinden kurtulur.

"Bir olmak" anlayışını ön plana çıkaran bu düşünce, Türklüğün binlerce yıllık milli mazisindeki en büyük tehlikesi olarak yazar tarafından milli hafızaya nakşedilmektedir. Böylece tarihin gerçekliği roman ütopyasının ruhunda milli hafızayı şekillendiren/uyaran fonksiyonel bir kimlik kazanmaktadır. Tarih yeniden dingin ruhlar için "birlik" olma fikrini her anlamda roman boyutunda sunmaktadır.

Sepetçioğlu, tarihi vakaları milli hafızanın tekâmülü doğrultusunda roman dünyasına taşımaktadır. Böylece milli mazimiz ve ona ait değerler manzumesi unutulup gitmekten kurtularak "şimdi"yle birleşmektedir. Romanın külleri arasında yeniden dirilen tarih, milli ve romantik bir duyarlık kazanarak sadece geçmişin malı olmaktan kurtarılmış, yaşayan ve yaşatan dingin bir değer hüviyetine bürünmüştür. Bir anlamda statik yapısını atıp sürekliliğin ta kendisi olmuştur. Böylece tarihsel malzeme, romanın okur merkezli dünyasıyla birlikte bütün zamanları aşan bir ebedilik kazanmaktadır.

Edebî eserle birlikte ebedilik kazanan millet hayatının kendisidir. Edebî ve ebedî kendini tarihin sonsuz tecrübelerinde aynı yapıda kurgulamıştır. Milli hafızayla milletin ebediyetle kesiştiği zaman, romanın romanıdır. Çünkü milli hafızaya sahip toplulukların millet olma; millet olan topluluklarınsa yaşama şansı vardır. İhtiyar Demirci Baldur'un aşağıdaki ifadeleri bu bakımdan önemlidir:

“Bizim Durak Hanımız gibi Göktürklerin de bir Bilge Kağanı vardı. Bir kartalın bir çift kanadı gibiydiler... el ele verdiler, sırt sırta verdiler... birbirlerine kılıç sallamadılar bre Kegen oğlum.. Ne oldu?.. Göktürklü ayağa kalktı. Ne zamanki hanlarla beyler birbirine düştü, o zaman millet kırıldı... Ben böyle bilirim, öyle derim...” (Kilit, s.93).

Romanın dünyası, tarihin önemsemediği ve gizlediği her şeyi ortaya çıkarır. Ayrıntıların belirlediği romanlar; tarihin bilinmeyen kolektif şuurunu da harekete geçirir. Tarih bilinenler, olanlar kısaca somut göndergeler ve nesnelere hareket eder. Bu sıra dışılıktan çok bilimsel kimliğiyle oluşan gelen standart bir yapıdır. Belirlenmiş bir zamanı ve sıkı sıkıya birbirine bağlı siyasal, toplumsal... bir ‘an’ hiyerarşisini kapsar/kaplar. Sınırları, sonuçları, sorguları kes(k)indir. Tarih salt bilimsel boyutuyla estetik bir ruhun izlerini taşıyamaz. Diğer bir deyişle tarihi genellemek onu ancak bilimsel niteliğinden olabildiğince alımlamaktan geçer. Çünkü tarihin yazınsal bir metne dönüşmesi bir anlamda onun öznelleşmesi, kimlik kazanması ve beraberinde okurun tamamlayabileceği boşlukları kabullenmesi anlamına gelir.

Aslında her yazılan metin ne olduğundan çok ne olmadığını itiraf eder. Farklı bir ifadeyle “yazın yapıtını ayakta tutan, doldurulmuş değil, doldurulmamış boş alanlardır. Yazın yapıtının açık bir yapıt oluşu, anlamı kadar estetik değerinin de sürekli değişim içinde bulunması(...) yazın yapıtının iletişime açıklığının en inandırıcı kanıtıdır” (Sayın 1999: 31). Sepetçioğlu başta olmak üzere, tarihe estetik bir değer kazandıran, onu bilimsel niteliğinin ötesine taşıyıp paylaşımı çoğalan, ezikliğini veya yüceliğini kabullenmiş bir metin konumuna taşıyan bütün sanatçılar aslında hep bu boş alanların okurlar tarafından doldurulması içgüdüleriyle hareket ederler.

Tarih adına her yeni yazılan, her söylenen aslında söylen(e)memişlere sessiz ama uğultulu bir başkaldırıdır. Estetiksel boyutu bu sert duruşu az da olsa hafifletir. Tarihin farklı her yorumu aynı zamanda her okumanın yeni olmasını da tetikler. “Her okuyuş kendine özgü bir okuyuş, her okuma biricik”tir (Uygur 1989: 324). O halde bir tarih birden fazla yorum ve birden fazla okumayla durağan yapısından kurtulabilir. Yapılan okuma bilimsel olmayacağı için de salt insancıl duyurgaları harekete geçiren estetik bir metin algılaması olarak kalacaktır.

Tarihin derinliğinde biriken mazi, kristalize olmuş şekliyle dondurulmuş bir metindir. Okuyucunun sorularına cevap vermez. Sepetçioğlu, tarihî olayları romanın dünyasına taşıyarak tarihe, bir gelecek; romana ise bir derinlik kazandırmaktadır. Böylece geçmiş ve gelecek parantezine alınan milli hafıza vüsat bulma şansını yakalamış olur. Sepetçioğlu üslubu bu yüzden önemli/farklıdır. Tarihin kültürel boyutu çerçevesinde şekillenen incelemeler sanatçının bu özelliğini daha belirgin kılacaktır.

Kaynaklar

- Aktulun Kubilây (1999), *Metinlerarası İlişkiler*, İstanbul, Öteki Yayınları.
- Carr E.H. (2001), *Tarih Nedir*, (çev. M. Gizem Öztürk), İstanbul, Birikim Yayınları.
- Castoriadis Cornelius (1998), *Öznenin Bugünkü Durumu*, (çev. E. Başer), İstanbul, Birikim Yayınları.
- Gökeri A.İ. (1979), *Arketiplere Dayanan Yeni Bir İnceleme Yönteminin Tanıtılarak İngiliz ve Türk Edebiyatında Bazı Romans ve Epik Niteliğinde Yapıtlara Uygulanması*, Ankara Üniversitesi Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesi (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara.
- Özcan Tarık (2007), *Tevfik Fikret'in Şiirlerinde Trajik Durum*, Elazığ, Manas Yayıncılık.
- Sayın Şara (1999), *Metinlerle Söyleşi*, İstanbul, Multilingual Yayınları.
- Uygur Mermi (1989), *Bunalımdan Yaşama Kültürü*, İstanbul, Ara Yayınları.